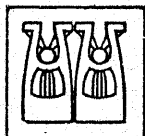

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 20
4. AASTAKÄIK

OKTOOBER
1922

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 20.

Oktoober 1922.

4. aastakäik.

SISU: Esimene Eesti kasvatusteadusline nädal. — E. Martinson. Vaimu väsimuse mõõtmise meetodid. — A. Kuks. Ajakirjandus. Õpetajate kongressid. Kroonika. Toetagem noori. Trükivea õendus.

Esimene Eesti kasvatusteadusline nädal.

E. Martinson.

(Järg.)

Kasti anname lapse kätte alguses tühjalt ja täidame ta tähtedega järkjärgult, et laps ühes tähtedega omandaks ka ettekujutuse selle paigast. Harjutusmaterjaali valime võimalikult üldõpetusest. Algusel ehitatakse ta üles puhtfoneetilisel alusel. Eeskujudeks võivad olla vanad aabitsad või uued aabitsakäsiraamatud. Tikukeste panemise kõryal harjutame algkujusid ka suurte lihaste liigutusega maalimise abil sein-, kivi- või papptahvil. Isegi tumedavärvil. laud võib kirjutuspinnaks olla. Meie kirjutame ikka kriiti pikalt käes hoides, et hoiduda kramplikust sõrmede kokkusurumisest, mille esile kutsub kriihvli tarvitamine. Meie esimene päris kiri on Saksa kirjakiri, mida lastele ka elus tarvitamiseks soovitame. Kuidas lapse isetegevuse abil antikva ladina kirjakiri arendatakse, sellest kõneleb Kuhlmann omas kirjatöös.

Kui teatav vilumus silpide ja sõnade lugemises juba olemas, võib aabitsa tarvitamisele asuda. Tema ülesanne on tuntuvalt teistsugune kui see tänini olnud. Harjutusmaterjaal on kadund. Harjutamine ei või ega tohi kodus sündida. Aabits on ainult mõõdupuu, mille abil laps ise ja ta vanemad näha võivad, kuidas lugemine edeneb. Missugune uus aabits olema peab, selgub neist nõudeist, mis Berliini Õpetajate ühing kõneleja

ettepanekul kohalise aabitsa (kodu-aabitsa) kohta üles säadis.

1. Tulevane Berliini aabits ei pea olema lugemaõppimise raamat, nagu seda senni mõistetud, vaid palju enam peab ta olema lapselik-rõõmus noorsooraaamat ja esimene lugemik. Lugemaõppimine ise sünnib, aabitsa käiku silmaspidades, seinatahvli, lugemiskasti ja lugemismasinal harjutamise abil. Aabits ei ole siis järjekult selleks, et uut pakkuda, vaid et harjutada ja kasvatada seda, mis juba õpitud.

2) Uue aabitsa järgi õpitakse alguses ainult lugemist. Samal ajal valmistatakse kirjutamisõppimist ette tikkudepanemise ning maaliva joonistamise abil. Alles hiljem harjutatakse lugemist ja kirjutamist üheskoos. Kõige enne tarvitatakse ladina trükikirja: suuri tähti, kui kõige lihtsamaid.

3) Puhtlugemistehnilised harjutused, mille sisus puudub igasugune side või päälegi mõttetumad silbid ei kuulu aabitsasse. Sõnade kogud, mis sisuliselt ühte kuuluvad ja aabitsas olevate piltidega seotud on, võivad siiski aabitsas aset leida.

4) Häälkute tutvustamisel peab aabits küll kinni pidama hääleõpetuse seadusil põhjenevast, kergemast raskemale minevast teest, kuid siiski ei tohi liig

kartlik foneetilisest käigust kinnipidamine kitsendavalt mõjuda elavale sisule.

5) Koduaabits peab sisu ja pildid ammutama küue-, seitsmeaastase maa- või linnalapse — selle järele, kellele ta määratud — vaatepiirkonnast ja tundeilmast. Lugemismaterjali on vaja käsitada võltsimatus lapselikus ja elavas kõnes. Loobuda tuleb teatud linnajagude või maakohtade aluseks võtmisest.

6) Aabits olgu rikkalikult kaunistatud värvirõõmsate, kunstiväärtuslike, kuid sellejuures siiski lastekohaste piltidega. Ka peab ta, kui tarvilik, moodustama ühtlase raamatuüksuse.

Teise lugemistähstikuna tarvitatakse väikest ladina trükkikirja. Seda loetakse, kuid ei kujundata, sest edaspidisel tähestikkude tutvustamisel on tähtis ainult tähtede äratundmise oskus.

Kes ilma ülaltoodud põhimõtete teostamiseta uue aabitsa tarvitusele võtab, sarnaneb kandlemängijale, keda äkitselt klaverit mängima pannakse. Oma senise oskuse juures ei suuda kumbki uut vahendit tarvitada ja loobuvad temast.

C. Arvamine.

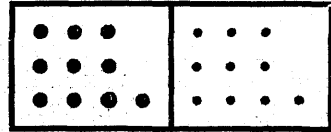
Alguses jääb arvamine niisama kui lugemine ja kirjutaminegi üldõpetuse piiridesse. Kus iganes võimalus esineb, sääl teeme kindlaks asjade arvu, võrdleme, hindame, ostame ja müüme. Paljud lapsed oskavad juba kooli tülles kuni 10-ni lugeda. Kes veel ei oska, õpib seda pea laulukeste kaudu, mida tarvitatakse mängude alustamisel. Meie loeme kõiksugu konkreetseid asju või nende asetajaid ja jõuame niiviisi teadlikule arvamisele. Võrreldes asjade hulki, omandame mõisted: rohkem kui, vähem kui, niisama palju, palju, vähe, mitte midagi. Seesugune asjadega arvamine on täiesti seotud asjaõpetusega ja rajab tee arvumõistete kujunemisele.

Lapsed jõuaksid asjaõpetuse kaudu ka mõttelisele (peast-) arvamisele, kuid niisuguse arvamisviisi järele talitades jätkaksime arvumõistete kujunemise liig tundmatute abstraktsioonide hooleks.

Teatud, mitte väga lühikese, aja järele valime hääde arvamisõppeabinõude seast ühe välja, mis meie peaõppeabinõuks jääb. Paljude õppeabinõude hulgast võime ainult siis õieti valida, kui meil endil selge on, kas ja kui palju arvukehasid lapsed simultaanselt (ühe korraga) võtta võivad. Katsetest selgub, et si-

multaanselt vastuvõetavate arvukehade piir nelja juures on. Üle selle on vead mõõda pääsemata. Nii siis peame loobuma kõigist õppeabinõudest, mis ükskõik missuguses sihis enam kui kolm (3), kõige rohkem 4 arvukeha esitavad. Sellega on siis kuulikestega arvelaud kui ka tema väiksem lasteväljaanne täiesti kõrvale heidetud. Sõrmede abil arvamist ei saa eitada, sest, ehk küll käel sõrmi ühes reas rohkem on kui see simultaanselt vastu võetav, on ta siiski nagu kaheks jagatud: 4 sõrme ja põial. Sellega on piir kätte saadud. Et aga käsi kohane pole arvamiseks, selgub alles siis, kui arvupiiri üle 10 laiendatakse; siis peab juba mõne teise õppeabinõu tarvitusele võtma. Tuttavate arvukujude seast vastavad Borni arvukujud Lay poolt parandatud kujul kõige rohkem meie nõudeile.

Järgnevatel käsitustel on minu poolt kokku säetud süsteemarvutabel aluseks. Tabelil on 20 punkti järgmiselt paigutatud:

Parempoolne väikeste täppidega väli on üheliste, pahempoolne kümneliste jaoks määratud. Igal lapsel on päale seesuguse papptabeli veel 10 papist penni, hiljem saab ta veel 10 penni ja 10 kümnepennilist lisaks. Punktide järjekord arvamisel sarnaneb tähtede järjekorrale lugemise ja kirjutamise juures: meie algame arvukehade paigutamist kummalgi väljal pahemat kätt üleval ja lõpetame kümnenda punktiga paremat kätt all. Ainult viimases reas jõuame meie simultaanselt vastuvõetava arvu piirini.

tähtis on, et iga suurem arvukuju simultaanselt vastuvõetavateks ridadeks jaguneks. Kuna harilikul täringpildil ühelise kuju paigutatakse sama suurde ruumi kui iga järgnev suurem arvukuju, on meie tabelil ruum ja arv loogilises vahekorras. Kõikidel arvukujudel on niivõrd iseloomulik välimus, et äravahetamine võimata. Juure lisades tabelile arvukehasid, moodustame ühest arvukujust teise; lõpust ära võttes jäävad algarvukujud muutmata paigale. Laps ei säe mitte ainult arvukujusid kokku, vaid ta toimetab ka iseseisvalt oma käega juure-

ja mahaarvamist. Nii ei arene mitte ainult need lapsed, kes nägemise ja kuulmise abil meeles peavad, vaid ka need, kelle meelepidamine põhjeb liigutustel.

Kohad, kuhu arvekehad paigutatakse, on täppidega ära tähendatud. Iga kokkusäetud arvukuju vaatlemisel näeb laps kohe, mitu penni puudub kümnest. Selle läbi jääb 10-neni täiendamine nii kindlasti meele, et selle iseäraline harjutamine üleliigseks muutub. Arvukehadena on tarvitusel rahad, kui nende järeldused; sel teel jääb laps eluga ühendusse, sest raha kokku- ja mahaarvamine on lapsele tuntud tegevused.

Õppeabinõudest vabanemine sünnib järgmises korras:

1) Tehted arvudega: kokkuarvamine ja mahaarvamine arvukehade abil (seda tuleb kõige kauem harjutada). 2) Sõrmedega näitamine, kust saadik rahasid tuleb pöörduda. 3) Tabelite vaatlemine, ilma sääl juures kõnelemata. 4) Õhus arvamine. Kujutame ette, nagu ripuks arvutabel meie ees ja tipime parema esimese sõrmega õhus, ära näidates, kuhu ühelisi paigutada, ning lükkame kahe käega õhus kümnelisi oma kohtadele. 5) Arvamine kirjutatud numbritega. 6) Arvamine ilma ühegi õppevahendita.

Kõige kindlam abinõu lastest halbu arvajaid kasvatada on see, kui meie ühes arvukujudega lapsi ka numbritega tutvustame ja sellega ühes ka kohe kirjalikult arvata laseme. Meie omalt poolt soovime arvamise õpetamisel sama teed, mida tarvitame lugema õpetamisel, s. o. harjutame, enne kui lugemist alata, pikemat aega häälikute tundmist. Nii sama tuleks ka arvamise õpetamisel talitada. Alguses pikemaajaline peatus asjade ja nende asetäitjatega, arvamise juures ja alles hiljem numbrite käsitlemine. Mida hiljem sihikindla arvamis-
töö juures numbrid antakse, seda kindlamini kasvatatakse iseseisvaid arvajaid.

Süsteemarvutabeli paremused ilmuvad siis nähtavale, kui arvupiiri üle kümne laieneb. Meie kasutame inimkonna tähtsat ülesleidust, mis meie kümnesüsteemis peitub. Ka tähendame meie kohe 10 lihtsusest üheks kõrgemaks teisenemiseks üksuseks. Samal viisil kui üheliste arvukujud kokku säadsime, moodustame meie ka kümnete arvukujud. Uus oleks ainult sõna „kümme“ uue üksuse ülestäendamiseks. Meie ar-

vame täitsa niisama nagu tänini: 4 kümnet ja 3 kümnet on 7 kümnet, kuid ilma et kahekohalisi arve kirjutaksime. Kuna tabelile paremat kätt ühelised ja pahemat kätt kümned paigutame, siis langeb numbritega äratähtendamine arvukehade kujutamiseks täiesti ühte. On meil, näiteks, süsteemarvutabelile 35 paigutatud, s. t. pahemal pool 3 kümnet ja paremal pool 5 ühelist, siis kirjutab iga laps kriidiga lauale vastava arvukehade alla esiteks pahemat kätt 3 (kümnete jaoks) ja paremat kätt 5 (üheliste jaoks).

On aga, näit., 6 kümnet ainult arvutabelil, siis kirjutatakse 6 just nende, s. o. kümnete alla. Nüüd peame aga ära tähendama, et ühelised tabelil puuduvad. Seda teeme nõnda, et arvutabelil oleva tühja üheliste välja äratähtendamiseks ruudu joonistame; saame kujutuse 6 □. Tühja ruutu kümnete kõrvale paigutades jõuame nullist arusaamisele: tühi väli □ veidi muudetud kujul ongi 0. Nüüd mõistame kümnete kirjutamisviisi.

Ülesanded, nagu 55+24 tehakse ilma vaevata iseseisvalt: 5 kümnele tuleb juure lisada 2 kümnet ja 5 ühelisele juure 4 ühelist; — *tegevus, mis kuulikestega arvelaul võimata.*

Üleminek kümnetest selgitatakse näitlikult: raha vahetamise ja väljaandmise teel. Näiteks, 62—5 arvame järgmiselt: Kahe üksiku penni äravõtmine. Kuuendama kümne vahetamine kümneks üheliseks, mis arvutabelile üheliste kohtadele paigutatakse. Puuduva kolme ühelise äravõtmine. Kui nüüd äravõetud ühelised esialgüül veel paremat kätt tabelile jäävad, siis on kohe võimalik kindlaks teha, kas õieti on ära võetud. — 57+5 arvatakse samal teel kokku. Kolmel pennil on veel üheliste pooltel ruumi. Kümne ühelise ümbervahetamine ühe kümne vastu. (Alguses säetakse kõik 10 ühelist üksteise päälle ja tõstetakse kui 1 kümme teiste kümnete juure.) Kümnelise paigutamine kümnete poolele. Puuduvate üheliste juurelisamine.

Seesuguse arvamisviisi tõttu kodunevad lapsed juba alguses nõnda kümnesüsteemiga, et sugugi vaja ei ole sadadega arvutabelit valmistada, nagu nende vajadust kõrgemates klassides korduvalt on kinnitatud. Arvupiiri laiendamisel aitab sellest, kui lapsed pahemat kätt oma arvutabelitele sadade jaoks veel ruudu juure teevad, sadadega ühest

aega näitlikult arvavad ja kolmekohalised arvud tabelite alla kirjutavad. Suurema hulga õpilaste juures on aga ka see tegevus juba üleliigne.

Arvupiiris kunni 10-ni ei ole suur arvutabel õpetajale tarviline. Kahekohaliste arvude käsitlemisel jääb aga õpetajal palju samme tegemata, kui ta ise enesele arvutabeli valmistab. Kasti kaastumedavärvilise paberiga kaetud, üheliste ja kümnete piirkond värvilise paberiäärega üksteisest eraldatud, 20 valget täppi 20 kaanese löödud naela alla kinnitatud, 10 väikest ja 10 suurt aukudega pappratast, millele 1 ja alguses 1 k. (üks kümme), hiljem 10 päälle kirjutatud — kõik kokku õppeabinõu, mis peaaegu midagi ei maksa. Ma soovitan igale õpetajale ka õpilastele tarvisminevad arvutabelid ise valmistada.

Papist ühelised ja kümnelised teevad lapsed endile ise, metallraha pliatsiga paberile kopeerides.

Jäetakse rattad ja tahvlid alaliselt laste kätte, siis lähevad rattad pea kaduma või — unustatakse nad koju. Lapsed võivad lühikese aja jooksul tööle hakata, kui rattad tühjades tikutoosides alal hoiatakse ja need omakord sigarikastidesse kogutakse.

Senni oli viisiks arvumaterjaali esimesel kooliaastal arvupiirde järele liigitada. Raskus ei ole aga sageli mitte

suurtes arvudes, vaid tehete lahendamises. Selge on ju, et 17:3, 16:7 raskemad ülesanded on kui 250+40, 680+35. Meie jaotame arvumaterjaali umbes nii ära: 1. õppeaasta: kokkuarvamine ja mahaarvamine 1—1000, kümne piirist üle astumata; 2. õppeaasta: kokkuarvamine ja mahaarvamine 1—1000, kümnetest üle astumisega, hääl tingimusil ka kahekordseks tegemine ja poolitamine. 3. õppeaasta: kõik tehted 1000 piirides; 4. õppeaasta: kõik tehted piiramata arvü piirides.

Arvamisoskuse rõhutamine ei taha mitte tähendada, et arvamine üldõpetuse kõrval oma iserada peaks minema. Uute raskuste esilekerkimisel läheme *elust välja*; harjutame laste võimet nende ülesannete juures, mis üldõpetusest välja kujunevad, teeme vahest katseid lahendada seesuguseid üldõpetusest järgnevaid ülesandeid, mille lahendamiseks meil harjutamise teel saadud oskus alles puudub.

Meie ei saa läbi teatava igapäevase harjutamisajata, mille sisu määrab arvamise raskuste loogiline ülesehitus.

Meie ei ole arvamisel, et ülalnimetatud arvamisõppeabinõu töökoolile ainus kõlbuline on. Meie arvates on ta ainult üks töökooli õppeabinõudest, millega laiemas ulatuses katseid peaks teetama. (Järgneb.)

Vaimu väsimuse mõõtmise meetodid.

Arvustav ülevaade.

A. Kuks.

(Järg.)

VI. Sfigmomanomeetri meetod.

Mosso, Binet, Baskidi, Kiesovi j. t. uurimised on selgeks teind, et vere surumine, ehk pigistamise jõud, mis paneks verejooksu mõnes keha osas seisma, märksa kahaneb väimuväsimuse tõttu.

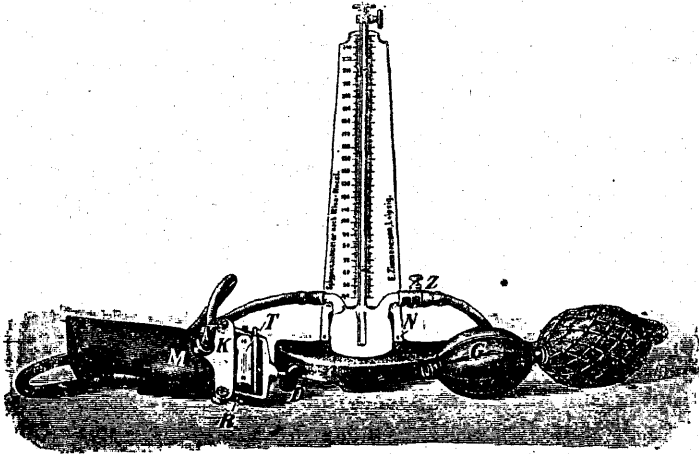
Meumann*) loeb seda sümptoomi kõige ustavamaks väsimuse näitajaks ja mõõtmise aparaadiks. Soovitab tarvita-

da sfigmomanomeetrit Riva Rocci, kus veresurumine käe kõrgemas osas seisab tasakaalus pressitud õhu surumisega, ja viimase varal annab ennast mõõta.

Lugesdes veresurumist kõige ustavamaks väsimuse sümptoomiks, arvab prof. Meumann ühtlasi, et väsimuse kraade meie sel teel siiski mõõta viist ei suuda, sest selleks on tarvis, esiteks, kindlaks teha paralleelism veresurumise ja väsimuse vahel.

Seda meetodi on veel üldse vähe tarvitatud ja sellepärast on meil vähe andmeid ta väärtuse üle otsustamiseks.

*) Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experim. Pädagogik.

VII. Akkomodatsiooni meetod.

Originaalsel viisil katsus A. Bauer*) väsimust mõõta. Aluseks võttis ta silma akkomodatsiooni muutumise. Ta tõendab, et ühes väsimusega muutub ka akkomodatsioon.

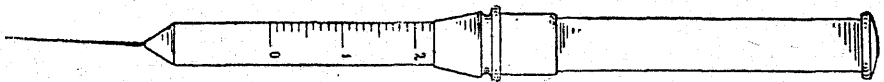
Katse korraldatakse järgmiselt. Katsealuse ette asetatakse kartoon kahe augukesega silmatera laiusel ja kästakse ühe silmaga vaadata läbi nende aukude ja vastata, kas on näha üks nõela ots või kaks.

Asi seisab selles, et määratud piirides katsealune näeb ainult üht nõela otsa, aga väljaspool neid piire, lähemal ehk kaugemal, kaht. Bauer tõendab, et ulatus, mille piirides katsealune näeb ainult üht nõelaotsa, on väga kõikumine ja nimelt, kasvab ühes väsimuse kasvuga, mispärast olekski võimalik olnud väsimuse, mõõdupuuks tarvitada akkomodatsiooni laienemist.

Baueri meetod ei ole seni palju poolehoidjaid leidnud ja vaevalt ka leiab, sest võib juba ette ütelda, et ta kombineerib neile samadele raskustele, kui ergograafi meetod, sest et meil siin on niisama tegemist musklike tegevusega ja tahetakse niisama nende tegevuse järel otsustada väsimuse kraadi. See oleks võimalik olnud ainult ühel tingimusel, kui katsete varal läheks korda tõestada paralleelismi; kuni paralleelism pole tõeks tehtud, ei ole ka võimalik tarvitada seda meetodi justseis mõõtmises.

VIII. Algesiometri meetod

Selle meetodi pani ette Vannod*). Vannod soovib väsimuse mõõdupuuks võtta valutundelisust, s. o. vajutamise suurust, mis tarvis läheb selleks, et teatud punktis valu tundmust tekitada. Seks otstarbeks kombineeris tema iseäralise

instrumendi, algesiometri. Ta seisab koos teravast otsakesest ja ümbrikust, mis näitab, kui suure jõuga käsi vajutab teravale otsale ja see omakord nahale. Vannod jõudis mitmete katsete järele otsusele, et valutundelisus kasvab ühes väsimuse kasvuga, mõnda leidis ta, et valu tekitamiseks kell 8 homm. oli tarvis 45 kraadi, kell 10 h. 39

kraadi, aga k. 12 ajal ainult 29 kraadi. Sarnased resultaadid said ka teised uurijad: Swift ja Baskid.

Agä Binet**, neidsamu katseid korras, sai vastupidised andmed, ta leidis nimelt, et väsimus ei suurenda valutundelisust, vaid vähendab. Nii suur lahkuminek õpetlaste keskel sunnib

*) A. Bauer, Ermüdung im Spiegel des Auges.

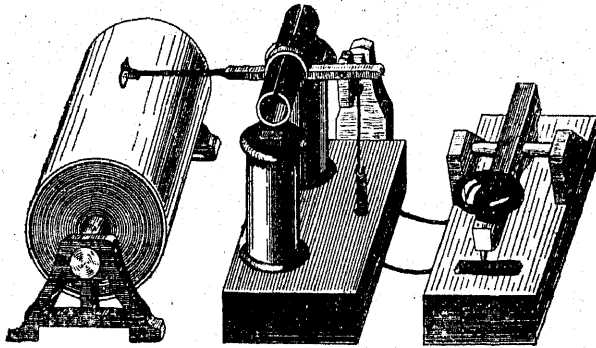
*) Th. Vannod, La fatigue intellectuelle.

***) Ann. Psych. XI.

meid iseäranis ettevaatlikult seda meetodi tarvitama, seda enam, et ta pole millegi poolest parem kui eelmised.

IX. Rütmilise koputamise meetod.

Rütmilise koputamise meetodi võttis esimesena tarvitusele Stern*), siis tarvitasid teda Lobsien ja Lay, ent ise-tempo järele otsustatakse pärast väsimus-äranis on teda Ameerikas tarvitatud.

See meetod on põhjendatud arvami-
sele, et igal inimesel on oma indivi-
duaalne liigutuste tempo, loomulik indi-
viduaalne psühofüüsilise elu voolu kii-
rus. Arvatakse, et mida tasemini sünnib
taktilöömine, võrreldes normaalse
individaalse kiirusega, seda suurem ol-
la väsimus.

On õigus, et igal inimesel on oma
individuaalne tempo, on ka õige, et vai-
muväsimuse tagajärjel liigutuste tempo
väheneb, kuid siiski väga riskant on
sellest järeldada, et liigutuste arvu ja
kiirust võib tarvitada psühofüüsiliste
jõudude tagavara mõõdupuuks. Selleks
on v a h e k o r d t a k t i l ö ö k i d e t a-
sanemise ja vaimu väsimuse kasvamise
vahel liig kaudne ja kindluseta. Juhus-
lik tähelepanu kõrvaldamine, huvitär-
kamine, tahtmus ja meeleolu, mis prot-
sessi jooksul tekivad, võivad kõik arvud
segamini ajada. „Päälegi, ütleb Meu-
mann, liigutuste rütm tekitab ärevuse,
mis täiesti, isegi rohkesti võib kompen-
seerida käesolevat väsimust*).

*) Stern, Über Psychologie der
individuellen Differenzen.

**) Neumann, Vorlesungen zur Ein-
führung in die eksperim. Pädagogik.

Seisab see meetod järgmises. Katse-
aluseid summitakse võimalikult kiiresti
rütmilisi liigutusi tegema, näit. takti
lööma: üks, kaks, kolm; sellejuures
märgitakse löökide tempo automaatselt
üles, sest löökide võti ühendab elektri-
voolu, mille tõttu elektrimagnetiline aja-
mõõtja keerlevale trummile märgib teh-
tud löögid. Rütmiliste liigutuste arvu ja
tempo järele otsustatakse pärast väsimus-
kraadi suurus.

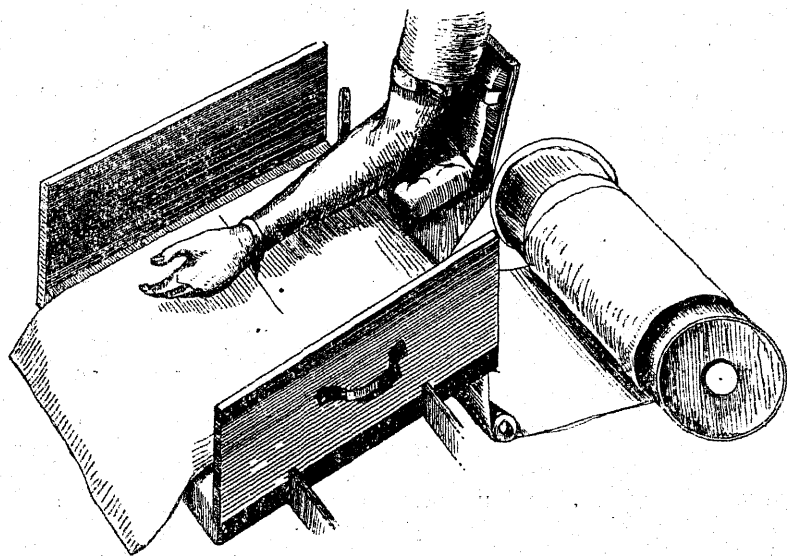
X. Kinematomeetiline meetod*

Seda meetodi tarvitasid Meumann,
Gineff, Störing. Gineff*) leiab, et
kinematomeeter annab paremad resulta-
did, kui ergograaf.

Kinematomeetri meetodil sünnib väsi-
muse mõõtmine järgmiselt: Katsealuse
küünarnukk kinnitatakse mõnele toeks
olevale alusele, siis kästakse liig-
utada kätt küünarnukist kuni sõrme-
deni horisontaalselt kahe tugeva tõkke-
vahel. Need liigutused loetakse normaal-
seiks. Siis eemaldatakse üks tõke ja
palutakse katsealust teha liigutusi, sar-
naseid normaalsetele, selle juures juhiks
peab olema juba muskrite jõu kulu ais-
ting; teiste sõnadega, katsealune peab
püüdma tegema liigutusi samase jõu ku-
lutusega, et järgnevate liigutuste ais-
ting ei eralduks mitte eelmisist. Aga
kinematomeeter märgib kogu aja nurga-
kraadides üles käeliigutuste hoogu.

Ja mis selgub? Selgub, et väsimuse
korral vead hindamises on palju suure-
mad, kui vaimu värskusel. Seda ekssi-
muste suurenemist hindamises võibki ni-
metatud uurijate meelest võtta väsimuse

*) Gineff, Prüfung der Methoden
zur Messung der geistiger Ermüdung.

mõõdupuuks. Nad toetavad oma arvamist sellele faktile, et väsimuses iga liigutus nõuab suuremat jõu pingutust.

Vaevalt võib selle vastu väielda, et liigutuse suuruse hindamisel meil aluseks on jõupingutuse tunne, ka on õige, et see tunne kasvab väsimuse mõjul, aga ühtlasi on ka õige, et see meetod ei saa üle kõigist neist raskusist, milledega on seotud üldse vaimuväsimuse mõõtmine, sest et ka siin ei ole võimalust eraldada vaimuväsimuse mõju teistest faktoritest, mis nii ehk teisiti võivad mõjuda hindamise pääle, nagu: üldine tervis, harjumus, tähelepanu kõikumine j. n. e. Sellepärast suudame sel me.oodil ainult väsimust konstateerida, ja siiski mitte alati, aga mitte rohkem. On aga suur arv katseid tehtud, siis võiks küll neid andmeid ära tarvitada statistilise materjalina selle ehk teise küsimuse lahendamiseks, mis vaimu väsimusega on seotud.

XI. Ajahindamise meetod.

Ajahindamise meetodi tarvitab ja soovitab Lobsien. *) Ta seisab järgmises. Minuti jooksul lüüakse takti, pärast seda palutakse katsealuseid hinnata ja üleskirjutada kui kaua on takti löödud.

*) M. Lobsien, Ermüdung und Zeitschätzung. Pädagogisch-psychologische Studien IV 1903.

Vaimu väsimuse mõõdupuuks peetakse siin vastuse vigade suurust. Lobsien tarvitab seda esiteks Kielis algkooliõpilaste juures ja leidis, tema ütelse järele, et keskmine arv, saadud üldise hindamiste summa jagamisest, maha arvates üksikud kõikumised, järgmiselt kasvab: esimesel tunnil hinnatakse minutit keskmiselt 2, 4 minuti, viimasel tunnil 4, 0 m. ette.

See meetod on väga kerge ja hõlbus masseliste katsete juures, kuna arusaadavalt ei tule igat arvu puhta rahana võtta. On ju selge, et iga üksik arv kõigub mitmete ristlevate mõjude all, millest esimesel kohal seisab harjumus. Kuid siiski hästi korraldatud ja rohkearvuliste katsete juures võime vahest saada ka väärtuslised andmed. Selle meetodi raskemaks küljeks on tingimus, et iga katsealune täie tähelepanuga anduks katsele, mida aga objektiivselt kuidagi ei ole võimalik kontroleerida.

XII. Vaheaegade meetod.

Katse tarvitada vaheaja pikkust, tarvilikku vaimu värskendamiseks, vaimu väsimuse mõõdupuuna on rajatud sellele arvamisele, et mida suurem väsimus, seda pikemat vaheaega läheb tarvis väsimuse jälgede kadumiseks. Nõnda on viieminutilisest vaheajast seks küllalt pärast pooletunnilist tööd, kuid pärast tunnilist tööd on viieminutilist vaheaega juuba vähe, aga pärast kahtunnilist tööd

ta ei suuda enam sugugi väsimust kõrvaldada.

Mõte, millele meetod rajatud, on õige, sest kahtlemata mida suurem oli kulu, seda rohkem tarvis aega äratarvitatud energia uuendamiseks, kuid ühel tingimusel, et juurdekasvus niks kõik aeg ühes tempos ja mingi kõrvaline juhtumine ei segaks. Seda tingimust meie ei saa aga täita, isegi välja arva-ta, sest meie ei tea midagi psühofüüsili-se jõu juurdekasvu tempo kohta ja ei suuda ka eemaldada kõrvalisi juhtumisi. Selle meetodi varju küljeks tuleb lugeda ka see, et lõppude lõpuks ta põhjeneb subjektiivseil isevaatluse andmeil. Sest, kus on see mõõdupuu, mis näitaks, et väsimus on kadund, et jõud on täiesti uuendatud? Väsimuse tunde kadumises? Kuid meil oli juba juhus rääkida sellest, kui kardetav on sellele tundmusele uurimist rajada.

Sellest järgneb, et vaheaegade meetod, rajatud täiesti õigele arvamisele, tähendatud tehnilistel põhjusil ei suuda anda soovitavaid tagajärgi. Sellega tulebki seletada, et pääle Kraepelini seda meetodi vist keegi teine ei ole tarvitanud.

XIII Psüühiliste protsesside meetod.

Selles meetodis võetakse väsimuse mõõdupuuks psüühiliste protsesside kiirus kõige lihtsamate ülesannete täitmisel, nagu tähtede lugemine, silpide ehk sõnade lugemine jne.

See meetod põhjeneb tuttavalt nähtusel, mida tõestavad ka Oehrni ja Bettmanni *) laboratoorsed uurimused, nimelt, et väsimus vähendab psüühiliste protsesside kiirust.

Tarvitasid teda teiste hulgas ka Lob-sien ja Keller. Viimane katsus sellel meetodil selgitada võimlemise väsitavust ja leidis, et sõnade lugemise kiirus vähenes 13%, silpide oma 16%.

Kiiruse meetodi varju küljeks tuleb lugeda seda asjaolu, et kuidagi viisi ei ole võimalik selgusele jõuda, kas töötab inimene jõu küllusest ehk nõnda öelda „viimasest jõust“. Meie teame, et on olemas isegi „joovastus väsimisest, mil-

lal suudetakse veel rohkem ära teha, kui vaimu värskses.

VIX. Ärakirjutamise meetod.

Ärakirjutamise meetod, mida tarvitab Schuyten *), Antverpeni pedoloogia instituudi juhataja, on iseäranis lihtne ja hõlpsasti tarvitatav. Ta seisab selles, et õpetaja kirjutab tahvile mõne arvu tähti. Õpilased peavad ära kirjutama, selleks antakse neile 5 min. Vigade ja paranduste arv on tähelepanu kõikumise, ühtlasi töövõime ja väsimuse mõõdupuuks.

Ärakirjutamise meetod on rajatud sellele arvamisele, et väsimuse tõttu nõrkeb tähelepanu, mille tagajärjel halveneb töö kui kvalitatiivselt nii ka kvantitatiivselt.

Selle meetodi väärtus seisab selles, et 1) siin katsealustele õpilastele antakse harilik, lihtne töö, mille tõttu eemaldatakse vilumuse ja harjumuse mõju; 2) antud töö on kogu katse kestvuse ajal ühevõrra raske ja 3) on kerge hinnata töötagajärgi.

Kuid ka see meetod ei ole ilma varjukülgedeta, sest et tähelepanu nõrkemine ei teki mitte ainult väsimuse mõjul, vaid ka paljudel teisel põhjusil, välimisel äritusel, ilmuvatel mõtetel j. t. põhjustel. Mõnda õpilast võib teadmine, et ta on katsealuseks, nõnda üleskrüvida, et ta töötab väsimust unustades, teine aga, võib olla, meelega töötab lohakalt. Huvi, uudishimu avaldab laste pääle liiga suurt mõju. Kas on aga mõni võimalus nende kõrvaliste, muutlikkude aga paratamata tegurite mõju väjaarvamiseks? Arusaadavalt, ei. Sellest järgneb, et ka sel teel saadud arvud ei ole küllalt usutavad, nad kõlbavad ainult pärast statistilist ümbertöötamist.

XV. Mahakriipsutamise meetod.

Selle meetodi ülesvõtja on gümnaasiumi professor Elvangelis K. Ritter. Ta seisab järgmises: katsealusele antakse valitud tekst kätte ja kästakse võimalikult kiiresti mahakriipsutada järgmised sõnad ja tähed, näit. igale 1 tähele tõm-

*) Kraepelins, Psych. Arbeiten I, 202.

*) Schuyten, Comment doit-on mesurer la fatigue des écoliers? Arch. de Psych. IV, 1905.

mata vertikaalne kriips pääle ja igale asesõnale, olgu mis tahes käändes, horizontaalne kriips. Vigade arv on vaimu väsimuse mõõdupuuks.

See meetod on niisama kui eelmine rajatud arvamisele, et vaimuväsimuse mõjul nõrkeb; tähelepanur ja järelikult halveneb töö.

See mõte on iseenesest õige, kuid sellest, et väsimus nõrgendab tähelepanu ja tasendab töö tempot, ei ole veel õigust järeldada, et iga tähelepanu nõrkumine ja töö tasenemine tuleb panna väsimuse arvesse. Selles asjaolus seisabki kui eelmise, nii ka selle meetodi varjukülge. Mahakriipsutamise meetodi tarvitamisel on veel ka uue takistustega tegemist, nimelt raske on leida kohaseid tekste, mis terve rea katsete juures päeva ehk nädala jooksul oleksid enam vähem ühelaadilised.

XVI. Meelespidamise meetod.

Meelespidamise meetod põhjeneb kõigile tuttavale faktile, et meelespidamine kahaneb väsimuse mõjul. Meie peame palju paremini meeles värskes olekus, kui väsinult. Loomulikult tärkas mõte, kas ei ole mitte parallelsimi nende kahe nähtuse vahel. Kui oleks korda läind parallelsimi leida, siis oleks ühtlasi ka väsimuse mõõdupuu üles leitud, sest mälu kahanemist on võrdlemisi kerge mõõta.

Seda meetodi on katsund mitmed õpet-

lased tarvitada, nagu Ebbinghaus, Bolton, Schuyten, Netshaeff j. t.

Katse korraldati umbes nõnda: Katsealustele loeti rida numbraid (segamini) 1-st 10-ni; kaks rida 6 arvulist 2 rida — 8 arvulist, 2 rida — 9 arvulist ja 2 r. — 10 arvulist. Eksperimentaator nimetas numbraid ühe ja seesama kiirusega, kaks numbrit sekundis. Katsealused — õpilased pidid pääst üles kirjutama numbrid. Vigade arv pidi olema väsimuse näitajaks.

Kuid ootamata saadi üllatav resultaat, — vigade arv vähenes peaaegu igal õpilasel tundide lõpuks.

„See resultaat, ütleb Binet, ei tähenda sugugi, et mälu pärast tunde töötada paremini, ta ainult näitab, et mälusse puutuvates katsetes tarvis arvesse võtta harjumust; see mõju on mõnikord nii suur, et ei aegi vaimu väsimuse mõju märgata*).

Niisugune töö, kui arvude meelespidamine ja pääst üleskirjutamine, on liiga võõras, esialgu ei tea katsealune, kuidas asjale juurde hakata, kuid iga järgmise katsega paraneb asi, omandatakse vilumus, leitakse uued võtted, mis kergendavad ülesannet ja niiviisi katab harjumus väsimuse, mille tõttu tuleb numbrite meelespidamise meetod lugeda täiesti kõlbmatuks, selle pääle vaatamata, et põhimõte ei tekita vasturääkimist.

*) Binet, La fatigue intellectuelle.
(Järgnb).

Ajakirjandus.

„Kaja“ Õpetajate Liidu tegevust hindamas. — Õpetajate Liidu informatsiooni-toimkonna seletused, mis „Kaja“ ja „Päevalehe“ poolt avaldamata jäetud.

Meie parempoolne ajakirjandus on Õpetajate Liidu tegevust senni alati halvaks panevalt võtnud ja sihilikult arvustand; üiendused ja seletused, milles Õpetajate Liidu poolt on näidatud, et andmed ja väited, millega arvustamisel opereeritakse, alusetu ja valed on, jäetakse lihtsalt avaldamata. Nii ei pääsnud „Kaja“ Õpetajate Liidu 5. aastapäevastki möõda, aastapäeva kirjelduses Liitu ja ta tegelasi halvaks panevalt mõnita-

mata. Tähendatud kirjelduse puhul saatis Õpetajate Liidu informatsiooni toimkond „Kajale“ järgmise avaliku seletuse:

V. a. „Kaja“ toimetusele.

Avalik küsimus.

Teie auväärt lehe nr. 169, 27. juulist s. a. kirjelduses „Õpetajate-päev Tallinnas“ on J. Annussoni kõne refereerimise puhul muu seas öeldud:

„Iseärans salgas ta, et Liit ei olevat mitte poliitikaga tegemist teind, ega ole nõudnud, et kooliõpetajad pahempoolse ilmavaatega peaks olema. See süüdistus võetud ühe kõneleja isikli-

kust arvamistest ja ei mitte Liidu otsustest. (Nähtavasti unustas kõneleja meelega terve rea Liidu poliitilisi otsusi, muuseas Liidu kuulsa nõudmise, et õpetajad usulisi talitusi ei tohi toimetada).“

E. O. L. informatsiooni toimikond palub „Kaja“ nõnda lahke olla ja esitada see terve rida liidu poliitilisi otsusi, mida kõneleja „ära unustand“. Vastasel korral on organiseeritud õpetajaskond sunnitud tähendatud „Kaja“ märkust võtma kui avalikku ja sihlikku laimu ja sellest tarvilised järeldused tegema.

Eesti Õpetajate Liidu informatsiooni toimikonna liikmed:

J. Rummo.

J. Kents.

J. Tamm.

Tallinnas, 5. aug. 1922.

Vastuseks sellele küsimusele ilmus „Kaja“ nr. 188 ja 189 (18. ja 19. augustil s. a.) kirjutus „Õpetajate liidu“ võimupoliitika“, milles näidatakse terve rida õpetajate organisatsioonide otsusi, mis tõendamata pidavat, et Õpetajate Liit ajavat „katmata ja alasti võimupoliitikat“. Umbes samasisulised kirjutused ilmusid samal ajal ka „Päevalehes“. Niihästi „Kajale“ kui ka „Päevalehele“ saatis informatsiooni toimikond vastavad seletused ja õiendused; need on aga, nende ajalehtede toimetuste aumehelikkusest iseloomustavat tunnistust andes, senni avaldamata ja kuulu järele jäävatki hoopis avaldamata. Et aga informatsiooni toimikond neid siiski tarviliks loeb vähemalt õpetajaskonnalegi teatavaks teha, avaldame siinkohal tähtsamad kohad „Kajale“ saadetud õiendusest.

„Vastuseks Eesti Õpetajate Liidu informatsiooni toimikonna avalikule küsimusele 5. augustist s. a., milles toimikond palub „Kaja“ toimetust esitada „see rida Liidu poliitilisi otsusi“ („Kaja“ nr. 169, 27. juulist), mis Eesti Õpetajate Liidu esimees J. Annusson Liidu 5. aastapäeva puhul omas kõnes „ära (olla) unustanud“, avaldas „Kaja“ toimetuses kirjutuses „Õpetajate liidu“ võimupoliitika“ rea väljavõtteid ajakirjas „Kasvatus“ ilmund õpetajate kongresside ja koosolekute kirjeldusist, mis tõendada pidid, nagu ajaks Eesti Õpetajate Liit „katmata ja alasti võimupoliitikat“ ja nagu püüaks õpetajaskond end maksuma panna demokraatlikus riigis eesõigustatud

seisusena, kes „oleks vastutav ainult ise-ene ees.“

Oma eel- ja järelmärkumis tähendab kirjutuse autor, et ta kavatses esitada „Liidu tegevust täies ulatuses“ ja ei mitte juhuslikena otsusina. E. O. L. informatsiooni toimikond peab aga konstateerima, et kirjutuses ei ole käidud ei ühe ega teise põhimõtte järele. Kõige päält on kirjutuse autor esitamata jätnud õpetajate kongresside ja päevade otsused, mis tõepoolest poliitilised, mille poliitilise iseloomu juures ei tule kahelda ei Liidul, ülaltähendatud kirjutuse autoril ega ka kellelgi kõrvalseisjal. Selle asemele tuuakse kirjutuses rida otsusi, mille poliitiline ilme on vaieldav autori enesegi eelduse järele („Missuguseid nendest Liidu juhatus tunnistab poliitilisteks, missuguseid mitte, ja kas ta ületlud see „poliitikat“ leiab, ei ole meile huvitav“).

Õpetajate Liidu juhatus ja informatsiooni toimikond pole kunagi salanud, et Liidu koosolekul on vastu võetud ka puhtpoliitilisi otsusi; ometi tõrjub ta kindlasti tagasi igasugused etteheited, nagu ajaks Õpetajate Liit mingisugust erakondlikku poliitikat; seda rõhutas ka Liidu esimees J. Annusson omas kõnes 26. juulil peetud Liidu 5. aastapäeval.

Kuna „Võimupoliitika“ autor Liidu puhtpoliitilised otsused jättis toomata tähtavasti sellepärast, et need oma sisult ei vastand tema kirjutuse eesmärgile — Õpetajate Liidu juhatus ja ühtlasi sellega terve õpetajaskonda seltskonna ja valitsuse silms poliitiliselt kahtlaseks teha ja isamaalsuse puuduses süüdistada, — loodab informatsiooni toimikond auväärt „Kaja“ toimetusest lahket luba, ülaltähendatud kirjutuses toodud otsustele lisaks avaldada käesoleva seletuse lõpul „Kaja“ kirjutuses avaldamata jäetud Õpetajate Liidu kahtlemata poliitilised otsused.

Kirjutuses „Õpetajate liidu“ võimupoliitikas“ toodud otsusi tuleb vaadeida kahes osas. Ühed, neist 1) IV. üleriiklise õpetajate kongressi otsus, milles kõneldakse õpetajaskonna mõju tarvidusest hariduspoliitika juhtimisel; 2) sama kongressi otsus kiriklikkude talituste täitmise asjus (ühes V. üleriiklisel kongressil tehtud lisandusega); 3) Liidu juhatus seisukohad ja nende avaldamised haridusministrite vahetumisel valitsuste moodustamise kordadel — kuuluvad Eesti Õpetajate Liidu juhtivate ja otsus-

tavate orgaanide otsuste hulka ja on sellega kohustavad kogu organiseeritud õpetajaskonnale. Teised aga (neid on toodud kirjutuses arvu poolest seitse), on kohaliste õpetajate organisatsioonide omad ja on ühtlasi sellega siduvad ainult nende oma liigetele. Kogu organiseeritud õpetajaskonna suhtes on neil otsustel umbes sama palju tähtsust ja väärtust, kui ükskõik missuguses seltsis või organisatsioonis mõne toimkonna või komisjoni otsustel teiste seltsi liigete kohta. Kõigile liigetele kohustavaks, s. o. seltsi otsusteks saavad nad ainult siis, kui täievolitusline pääkoosolek nad sanktsioneerib — käesoleval puhul Õpetajate Liidu asemikkude kogu koosolek või üleriikline kongress.“

Selgituseks tuuakse ülevaade Õpetajate Liidu koosseisust ja juhtivatest orgaanidest, mille siin kohal vahele jätame, kuna see küsimus õpetajaile enesetele küllalt selge. Edasi seletatakse ühenduses:

„Üleriiklise (Eesti Õpetajate) Liidu koosseisu ja tegevusorgaanide kirjeldamisel peaks selguma, et käesoleval juhusel, kus tervet Eesti Õpetajate Liitu süüdistatakse kahtlase võimu- ja erakonnapoliitika ajamises, süüdistuste aluseks ei saa võtta kohaliste õpetajate organisatsioonide otsusi, vaid üleriiklise organiseeritud õpetajaskonna esituse omi; sellepärast ei arva informatsiooni toimkond tarvilikuks seletama ja ühendama hakata kõiki Viljandi-, Järva-, Harju-, Võrumaa õpetajate liitude ja Väandra õpetajate seltsi otsusi.

Erandina olgu puudutatud ainult Viljandimaa õpetajate kongressil 30. ja 31. mail 1920. a. vastuvõetud *sooviavaldus (mitte resolutsioon)*, nagu seda „Võimupoliitika“ autor, redaktsiooni omavoliliselt muutes, „Kasvatusest“ nr. 10, 1920. a. tsiteerib) *õpetajate poliitilise meelsuse* kohta; seda sellepärast, et tähendatud sooviavaldus on kirjutuses käsitatud ühenduses IV. üler. õpetajate kongressiga ja et seda sooviavaldust on võetud kõige jämedama erakondliku poliitika avaldusena. Selle, iseenesest ilmsüüta, mõnes punktis isegi elementaarselt iseenesest mõistetavaid nõudmisi sisaldava sooviavalduse juures, milles rõhutatakse tarvidust, et õpetajail peab olema poliitiliselt arenend ilmavaade, et õpetaja peab tohtima julgelt avaldada oma poliitilist meelsust (või tahab

„Võimupoliitika“ autor seda õpetajale demokraatlikus riigis ära keelda?), et kooli ei tohi *õpetaja teha poliitilise kihutustöö tallermaaks* ja lõpuks, et õpetaja peab olema niisuguse poliitilise ilmavaate esitaja, mis eduliste vooludega, millega noorus alati käsikäes käib, mitte opositsioonis ei ole — on parempoolses ajakirjanduses juba varemalt hädakisa tõstetud, nagu suruks Õpetajate Liit õpetajaile pahempoolse ilmavaate pääle. Sellepääle vaatamata, et sooviavalduses poole sõnagagi pole tähendatud, nagu peaks õpetajal olema ainult pahempooliste erakondade ilmavaade, teeb ka „Võimupoliitika“ autor tast järelduse, nagu nõutaks sooviavalduses, et „Kooliõpetaja peab olema pahempoolse erakonna liige ja poliitilistes võitlustes eestvõitlejana üles astuma“.

Sooviavalduse sisu sarnane tõlgitsemine, kui jämeda vassinguna see asjast teadjale ka ei osutu, on siiski tõlgitseja arusaamis- ja ettekujutusvõime vili, mille üle asjata on vaielda. Kui aga „Võimupoliitika“ autor järelduste tegemise juures väidab: „IV. kongressil oleks olnud juhus Viljandi otsust parandada. Kuid keegi ei vaieldnud vastu. Ei Annusson, Martinson, ei ükski teine ei juhtind tähelepanu selle pääle, et Liidul ei sünni poliitikasse segada. Vaikiv hääkskiitmine,“ — siis on see *lausava vale*, kui mitte raskemalt öelda. „Võimupoliitika“ autor võib IV. üleriiklise õpetajate kongressi protokollist (16.—19. juunist 1920. a.) *soovikorrall näha, et A. Marteldi sooviavaldus, mis kongressil hääletamisele tuli, pääle pikki vaielusi tagasi lükati*. Imestama paneb see visadus, millega mõnelt poolt seda Liidu juhatuse poolt ammu ja juba mitmendat korda ümberlükatud süüdistust kõigi tõeolude kiuste ikka ja jälle uuesti korrutatatakse ja selle põhjal õpetajaskonna kohta järeldusi tehakse, millest üks võimatum kui teine.

Teiste maakondade liitude otsusi, nagu juba tähendatud, ei pea informatsiooni toimkond tarviliseks ühendama hakata, jättes selle otsuste tegijate enesteha — kui ühendamist üldse nende poolt tarviliseks peetakse. Ka pidi ju „Võimupoliitika“ autoril teada olema, et 26. juulil s. a. üleriiklise Õpetajate Liidu 5. aastapäeva peeti, aga mitte maakondade liitude oma; sellepärast on põhjendamata Liiduj esimehele ette heitma tulla, mispärast see oma pidukõnes puudutas

üleriiklise Liidu tegevust ja otsusi, jättes kõrvale maakondade liitude omad.

Mis puutub üleriiklise Liidu juhtivate organide otsusi, siis on neid seitsme kohaliku organisatsiooni otsuse kõrval *kõigest kolm*. Need on aga otsused, mille olemasolu Liidu juhatus pole kunagi salanud, ka ei jätnud neid Liidu esimees J. Annusson oma pidukõnes puudutamata, milline asjaolu „Kaja“ toimetusele, kelle esitaja viibis aastapäeval, teada peaks olema. Nõudmine, et õpetajal, kes kasvatus- ja kooliküsimuses eriteadlane, kooli- ja hariduspoliitika juhtimisel ka sõnake kaasa kõnelda peaks olema, eriti veel nüüd, loomise- ja ümberkorraldamise ajajärgul, kus seltskond kooliküsimuste vastu tihtigi ükskõikne, isegi külm, — peaks enneolemata ja „alasti võimupüüdmissena“ näma ainult *neile, kes endises Vene bürokraatlikus koolikorralduses hariduspoliitika ideaali nägid*, kus õpetaja oli ainult võimul oleva tagurluse pime käsutäitja, kellel mingisuguseid arvamisi ega kasvatusideale ei tohtind olla. Kes tunneb Lääne-Euroopa kooli ja õpetajate liikumise ajalugu, teab, et näit. Saksamaa praeguste koolide eeskujuline seisukord on maksnud Saksa õpetajaskonnale kõige ägedamat võitlust juba XVIII. aastasajast päle arusaamatusega rahva seas, tagurluse ja kiriklusega (vaata muu seas „Kaja“ nr. 62, 63 N. Kanni kirjutus „Kooliõpetajate seltsid Saksamaal“).

Nõudmised, mis „Võimupoliitika“ autorile 1922. a. „alasti võimupoliitikanäide“ osutuvad, säeti Saksa õpetajaskonna poolt juba 1848. aastal Saksa rahvakoolide õpetajate kongressil üles. Olgu neist nimetatud mõned: 1) kooli vabastamine kiriku ja vaimuliku seisuse hoolkande alt; 2) maksuta õpetus; 3) rahvahariduse korraldamine ühtluskooli alusel; 4) õpetajaile töö eest vääriline tasu; 5) *õpetajate vabakssaamine kiriklike talituste täitmiseks*; 6) õpetajate osavõtmine koolivalitsusest oma esitaja kaudu jne.—Itaalia Rahvuslik Õpetajate Ühendus, mis asutatud 1878. a., pidas oma tähtsamaks nõudmiseks õpetajate mõju tõstmise riigi hariduspoliitika juhtimisel. 1904. aastal võeti vastu otsus, milles rahvakooli õpetajad deklareerisid avalikult, et õpetajaskonna kutselised huvid, samuti ka kooli ideelised huvid, tihedalt seotud on demokraatlike parteide sotsiaalpoliitilise ilmavaatega. —

Meie õpetajate kongresside otsusist peetakse mõnel pool kõige ennekuulmatumaks seda, et õpetajad oma õigustatud nõudmisi lubavad läbi viia streigi abil. Herfordshir'is, Inglismaal, streikisid 1913. a. terve maakonna õpetajad, nõudes õpetajaile inimväärilist töötasu. Streigi korraldajaks oli Inglismaa Rahvuslik Õpetajate Liit (National Union of Teachers), mitmekümne tuhande liikmega õpetajate organisatsioon, kelle arvamist ära kuulamata ei otsustata Inglismaal ühtegi tähtsamat hariduspoliitika küsimust; streik lõppis mõnenädalise kestuse järele õpetajate täielise võiduga.

Usuõpetuse tundide andmise ja kiriklike talituste õpetajaile kohustavaks tegemise vastu on tulnud kõige ägedamaid lahinguid liüa pöaaegu kõigil Lääne-Euroopa õpetajaskondadel.

Esti Õpetajate Liidu informatsiooni toimkond avaldas ülalmainitud avaliku küsimuse kahe eesmärgiga; esiteks lootis ta, et „Kaja“ toimeetus enesele ja oma lugejaile täieliku selguse muretseks, missugused sihid ja eesmärgid on Õpetajate Liidul, kelle vastu „Kaja“ veergudel seni peegeldund varjamata vaen ja kahtlustuste püüe, — et jõutaks selgusele, kuivõrd põhjendatud on need süüdistused ja etteheited, mis säält poolt Liidu tegevuse kohta on esile toodud; teiseks tahtis toimkond näha, missugused Liidu seisukohad on toimetuse meelest need kõige nurjatamad.

Kirjutus „Õpetajate liidu“ võimupoliitika“ rahuldab ainult toimkonna lootuste teist poolt. „Õpetajate liidu“ võimupoliitika“ ei anna mingit ülevaadet Liidu (kuigi ta seda lubab teha) — ei poliitilisest ega koolipoliitilisest tegevusest, — toodud on vaid rida juhuslikke ja sihilikult järjestatud kohalisi ja organiseerimisküsimusi käsitavaid otsusi.

Lootes, et auväärt „Kaja“ toimeetus lubab oma veergudel ka süüdistataval enese kaitseks esile tuua kõik tarvilised andmed, olgu lisaks kirjutusele „Õpetajate liidu“ võimupoliitika“ ära toodud ka need otsused, mis „võimupoliitika“ autor toomata jätnud, mis aga *kindlasti poliitilised on ja terve õpetajaskonna, ehk vähemalt tema rõhuva enamuse poliitilist meelsust kajastavad*. Need on I. ülemaalse õpetajate kongressi (7.—9. aprillil 1917. a. Tartus) ja ülemaalse õpetajatepäeva (peeti Tallinnas 29. ja 30. dets. 1918. a., enamlise valitsuse kõi-

ge suurema surve ajal) otsused Tartus 7.—9. aprillil (vaata „Kasvatus“ nr. 14, 1922. a.). — Need ainukesed puhtpoliitilised otsused, mis praegu maksivad, on Õpetajate Liidul ta tegevuses sennise rahvuspoliitilise seisukoha aluseks olnud. Et need otsused õpetajaskonnale ainult sõnadeks ei ole jäänud, näitab juba see asjaolu, et õpetajaskond Eesti vabadussõja päevil, oma väeosaga kopdupinna vabastamisest osa võttis ja riiklikkude ning seltskondlikkude asutuste loomise Ühistöö, Punane Rist j. m. juures üheks agaramaks teguriks oli. Mis puutub Õpetajate Liidu koolipoliitilisi nõudmisi, mille alusel senni on töötatud, siis võib neid väljendada järgnevas viies punktis:

1. Et Eestil oleks emakeelne kool.
2. Et meie kool oleks demokraatlik (ühtluskool).
3. Et meie kool põhjeneks kõige paremail kasvatusteadlikel alusel.
4. Et meie kool oleks vaba igasuguste poliitiliste ja muude kõrvaliste ülesannete täitmisest ning endisaja iganend pärandusist.
5. Et meie kooli juhiks vaba, hästi ettevalmistatud ja omas kutses alaliselt edasiarenev õpetajaskond.

Need on põhimõtted, mille alusel Eesti Õpetajate Liit senni juhtind oma tegevust; nende põhimõtete elluviimise

vajadust on õpetajaskond rõhutanud kõigil oma kongressidel. Õpetajate Liidu juhatus ei eita, et nende põhimõtete elluviimisel on olnud, võib olla, eksisamme; õpetajaskond ei ole ka kunagi salanud, et ta nii mõneski osas ei vasta nendele nõuetele, mis uus aeg dikteerib. Nii hästi praeguse kooli kui ka oma vigade ja puuduste vastu on oldud alati teadlik; iga erapooletu kõrvalseisja, kes on viibind õpetajate kongressidel ja koosolekuil, võiks tunnustada, et vaevalt keegi meie kooli ja õpetajaskonna puudusi nii põhjalikult ja valusalt on tunnud ja arvustand kui õpetajaskond ise. Ometi ei kõrvaldata meid, ajaloolistest oludest, millest oleme välja tulnud, tingitud puudusi igasuguste kahtlustuste ja väärarvamiste laiali laotamisega õpetajaskonna kohta, nagu seda on tehtud senni. Suureks sammuks Eesti kooli ideaalse korralduse sihis oleks, kui õpetajaskond tervet seltskonda, kes kooli vastu sennä on end näidand ükskõikseina ja mõnikord isegi vaenulisena, kaasa tõmmata suudaks Eesti kooli ülesehitamise tööle.

Eesti Õpetajate Liidu informatsiooni toimkonna liikmed:

J. Rummo.
J. Kents.
J. Tamm.

Tallinnas, 7. sept. 1922. a.

Õpetajate kongressid.

Eesti keele õpetajate kongress Tartus
3.—4. jaanuaril 1923. a.

Nagu varemalt teatatud, korraldab Õpetajate Liit Tartu õpetajate seltsi kaasabil eeloleval jõuluvaheajal Tartus *eestikeele õpetajate kongressi*. Nüüd on kongressi aeg ja kava peajoontes kindlaks määratud; nimelt kavatsetakse kongress ära pidada 3.—5. jaanuarini 1923. a.

Kavasse on võetud järgmised referaadid:

1. *Lause liigete jaotuse põhimõtted*. Referentideks prof. L. Kettunen ja mag. O. Loorits.
2. *Sõnaõpetuse terminoloogia*, Lektor J. V. Veski.

3. *Lausete jaotuse põhimõtted*. Lektor J. V. Veski.

4. *Keele ajalugu eestikeele õpetuses*. Mag. A. Saareste.

5. *Foneetikaõpetuse sihtjooned ja terminoloogia*. Mag. A. Saareste.

6. *Eesti keele meetodiline käsitus*. M. Kampman.

7. *Maailma kirjandus keskkoolides*. Prof. G. Suits.

8. *Emakeele ja kirjanduse õpetuse ülesanded ja praegused kirjandusloo õpperaamatud*.

9. *Eesti keele grammatikate ülevaade*. Prof. J. Jõgever.

10. *Õppekavade arvustused*. E. Peterson.

11. *Eesti keele õpetajate seisukord.* E. Schönberg.

12. *Eesti keele kirjalikud tööd.* Mag. J. Aavik.

13. *Mõnuga lugemise mõiste ja selle läbiviimine kesk- ja algkoolides.* Pr. Kevend.

14. *Eesti keel muulaste koolis.*

Et eestikeele õpetajate kongress loodetavasti suure osavõtu osaliseks saab ja õpetajaskonnale laiemal ulatusel huvi peaks pakkuma (on ju emakeele õpetajate hulk meie õpetajate peres loomulikult kõige suurem), jääb traditsiooniline õpetajatepäev, mis senni harilikult aastavahetusel korraldatud, tänava korraldamata.

Õpetajate Liidu juhatus kavatses korraldada käesoleva õppeaasta kestes terve rea õpetajate kongresse mitmesuguste kooli ja õpetajaisse puutuvate küsimuste lahendamiseks. Esimeses reas on tarvilikuks tunnustatud üksikute õppeainete õpetajate erikongresside korraldamine, kuna üldistel kongressidel võimata on üksikuisse õppeainesse puutuvaid küsimusi põhjalisemalt käsitada. Nii korraldatakse eeloleval jõuluvaheajal Tartus *eestikeele õpetajate kongress*, mille sisulised ettevalmistused Tartu ja Tallinna eestikeele õpetajaist moodustatud komisjon oma pääle võtnud ja mille hääks kordaminekuks töö energiliselt käimas. Referentidena on luband esineda rida meie silmapaistvamaid koolimehi eestikeele alalt. — Läbi-rääkimised on käimas:

loodusloo ja maadeteaduse õpetajate kongressi eeltööde asjus, mida kavatsus on ära pidada lihavõttepühade ajal.

Eeltööd on algand ka *VI. üleriiklikseks õpetajate kongressiks*, mida kavatsetakse pidada juuni kuul ülemaalse laulu-pidu eel.

Üleriiklise õp. kongressi esialgses kavas on ette nähtud:

1. *Kooli kasvatuslised küsimused.*

- 1) Usuõpetus pedagoogiliselt seisukohalt.
- 2) Kõlbline kasvatus koolis. Kas õppeaine või kasvatuslik süsteem?
- 3) Noorsooliikumine.
- 4) Karskusõpetus koolis.
- 5) Meie kooli tervishoidlikkude tingimuste parandamine.

II. *Kutselised küsimused.*

- 1) Õpetajate kutse-eetika.
- 2) Õpetajaskonna töökorraldus.

III. *Üldised pedagoogilistilosoofilised referaadid.*

Liidu juhatus palub õpetajaid kava kohta oma arvamisi avaldada ja referente endid teatada *hiljemalt 1. det. s. a.*

Õpetajate Liit uusis ruumes.

10. oktoobrist asub E. Õpetajate liidu büroo ja ajakirja „Kasvatus’e“ talitus Gogoli tän. 4, Lastekaitseühingu ruum. Telefon nr. endiselt 14-63.

Kroonika.

Karskuskasvatuse kongressi

tahab Eesti Karskusliit ühes Õpet. Liiduga kas jõulude või lihavõtte vaheajal kokku kutsuda, et laiemas ulatuses kasvatus küsimuse süvendamist ja karskusaate teostamist käsitada. Sel põhjusel ongi pööratud karskuskasvatuse insstruktor hr. J. Johanson paljude silmapaistvate koolimeeste ja kasvatus-tegelaste poole palvega selgitada küsimust, kuidas ja mil määral on võimalik tege-likku karskusõpetust ühendada hariliku

koolitööga ja üksikute õppeainete käsitamise-ga nõnda, et tulevased kodanikud omandaks koolis karske ilmavaate ja oleks ettevalmistatud ühiskonna suuri-ma ja vanema vaenlase — alkoholi — äravõitmiseks. Üksikult õpetajailt saadud materjaal kavatsetakse hoolega läbi töötada ja karskuskasvatuse kongressile ette panna, kes ta omakorda läbi töötab, valitud asjatundjail lõpuliselt redigeerida laseb ja haridusministeeriumile hääkskiitmiseks ette paneb. Sel teel

omandaks õpetajaskond talle nii hädatarvilised juhtnöörid karskustöö tegemiseks koolis. —s.

Koolivõrgu väljatöötamise edasilükkamine.

Haridusministeerium on koolivõrgu kava väljatöötamise edasi lükkand 1922. a. 1. sept. päält 1923. a. juuni pääle, et võimalik oleks ära kasutada üldise rahvalugemise kaudu saadavaid andmeid koolikohustusliste laste üle. E. M.

Sidemete loomine välismaa õpetajaskonnaga.

Eesti Õpetajate Liidu pedagoogiline toimikond on pöördund palvega meie välisesituste poole Inglis-, Prantsus-, Ameerika ja Rootsimaal, et nad aitaksid sidemeid luua nende maade õpetajaskonnaga, eriti just pedagoogilise mõtte ees-

rinnas sammuvate organisatsioonidega, kellelt oleks soovitav saada informatsiooni nende koolide sisemise ning välise korralduse, nende õpetajaskonna püüete ning saavutuste ja mõõduandva pedagoogilise — eriti metoodilise — kirjanduse kohta. Pääle selle esines Liidu pedagoogiline toimikond Saksa pedagoogilisele keskinstituudile palvega saata ülevaade emakeele ja loodusloo õpetamise metoodest ja sellekohasest mõõduandvast kirjandusest Saksamaal. E. M.

Maakonna toetus Läänemaa koolidele.

Hiljuti saadeti Läänemaa koolidele maakonna valitsuse poolt rahalist toetust, alamaile koolidele igaihele 10.000 marka, kõrgemaile algkoolidele 10—40 tuhat marka kooli suuruse järgi. Toetus on määratud õppevahendite muretsemiseks ja laste raamatukogude sissesäädmiseks. —u.

Toetagem noori.

Meie riigi kultuuriline ülesehitamine asetab kogu rahvale, eriti ta intelligendimale osale, haruldaselt suured nõudmised. Ei pääse neist mööda isegi koolinoorsugu. Kuigi viimane otsekohe aktiivselt kõiki kultuurielu nähtusi veel kaasa elama ei küüni, siis peab ta seda tegema vähemalt passiivselt, s. o. oma eelkäijate tööd tähepanelikult jälgides, neist õppides ja neid tarbekorral arvestades ning end igakülgselt ette valmistades eelseisvaks aktiivseks tegevuseks. Meil „vanadel“, on põhjust rõõmustada selle püsiva hüvi ja endi ülesandeist tõsiselt arusaamise üle, mis noorsoos pea üldiselt valitsemas. Üksikud kõrvalekalduvad ju muidugi on, kuid neiski oleme süüdi osalt ise, eriti endi passiivsusega.

Allakirjutajad juhivad erilise tähelepanu ühe meie noorsoo enese ettevõtte, Eesti vanema koolinoorsoo ajakirja „Uudismaa“ pääle, mis ilmub 1919. aasta algusest saadik, seega juba neljandat aastat. Noored on asja senni iseseisvalt ajand, ilma suurema ainelise ja isegi vaimlise toetuseta väljaspoolt. Kuid pole raske aimata, millist ainelist ja vaimlist pingutust nõuab õpilasilt peaaegu ainu¹

üksi omal jõul suuruse ja sisu poolest üsna korralikku ajakirja (aastas 8 numbert à 32 lhk.) nii kaua püsti hoida, ajal, mil kaastöö ja raha puudusel välja surunud hulk meie vanemagi põlve perioodilisi väljaandeid.

Mis „Uudismaa“ juures tähtis, on just see, et ta kõiki noortsugu huvitavaid küsimusi erapooletult käsitada tahab, olgu autoriteks vanad ehk noored. Kindlas teadmises olles, et parteipoliitika ja kildkondlikkus ei kuulu noorile, on toimetus sellest järjekindlalt eemale hoidund, andes ruumi niisugusiski teravais küsimusis, nagu skoutlus, rahvusküsimus, kooliküsimus, kirjanduslikud voolud jne. ühesuguse erapooletusega poolt kui vastu, ise alati protesteerides, kui noorsoo erapooletut arenemist ühelt ehk teiselt poolt takistama tulnud, ja tarbekorral eriarтикlikeis ja ääremärkuis vastu vaieldes, kui on avaldatud vaateid, mille selgitust vaja.

Ka vanema põlve vastu on „Uudismaa“ häätahtlik olnud, ning nendega kontaktis püüdnud töötada. On avaldatud näit. prof. Tallgrenilt, Fr. Tuglaselt, V. Ernitsalt, prof. pr. H. Kettuselt, Sophia Vardilt, L. Sapotskilt j. t.

Kuid nüüd tõendavad noored, et ajakirja aine line kitsikus ähvardab. Trüki- kulud on kallid, noorsoo ajakirja hind ei tohi aga mitte liiga kõrge olla, et ta neile, kellele määratud, kättesaamatumaks ei muutuks. Oleks tõsiselt kahju, kui meie koolinoorsoo vanem ja sisukam ajakiri raha puudusel oma ilmumise lõpetama peaks.

Siin on meie, vanemate, kohus appi minna. Allakirjutajad teavad küll väga hästi, et terve rida on häid ettevõtteid, mis toetust vajavad, kuid teadmises, et tahteküllase ja teguvõimsa noorsoo kasvatamine on meie tähtsaim ülesanne, loodavad nad siiski, et praegu seltskonnas ringikäivatele korjanduslehtedele ükski, kellele nad kätte satuvad, omi nime kirjutamata ei jäta, võimaldades omaltki poolt jõudu mööda meie noorsoo vaimlist arenemist selle ajakirja „Uudis- maa“ kaudu.¹⁾

¹⁾ Toetussummasid võtab vastu „Kasvatus“ toimetuse, Gogoli p. nr. 4.

Ühtlasi ei saa siinkohal soovitamata jätta, et igauks, keda noorsooliikumine huvitab, omale „Uudismaa“ telliks¹⁾ ja teda kaastööga toetaks.

J. Tõnisson.

Gustav Suits.

Fr. Tuglas.

G. Ollik.

A. Reeben.

Villem Ernits.

M. Univer.

E. Martinson.

¹⁾ „Uudismaa“ toimetuse teatab, et eelolev (V.) aastakäik septembrist—maini (8 numbrit) 200 mrk. maksab. Eelmised aastakäigud on veel terveni saadaval, hinnaga: I. — 75 mk., II. — 50 mk., III. — 200 mk., IV. — 200 m. Aadress: Tartu, postkast 79.

Trükivea õiendus.

„Kasvatus“ nr. 19, lhk. 305, II veerg, ülevalt 6 rea lõpult alates tuleb lugeda eksikombel segiläind ridade asemel: „Meeled omandavad selle harjutamise tõttu tarvilise teravuse, mille järele on vajadus koolis ja elus. Iseäranis tähtis on katsu- mismeele harjutamine.“

On veel müügil

„KOOLI KANNEL“

176 ühe-, kahe-, kolme ja neljahäälelist laulu koolidele, lasteaedadele ning kodulastele.

Lisa: Lühike noodiõpetus, toimetanud Fr. Kuhlbars

Hind 60 marka

Postmarkide vastu ehk raha ette saates ilma postikuludeta

Adr.: LEOKE, WILJANDIS.

Ajakirja

„Kasvatuse“

endiseid aastakäike

on nüüd kerges köites (brošüürilt) ajakirja talitusest saada.

Üksikute eksemplaride hind:			
1919. aastakäik	120	marka	
1920. „	350	„	
1921. „	450	„	

Suuremal arvul tellijaile
25—30 prot. hinnaalandust.

1921. aastakäikude eksemplare on
järel ainult õige piiratud arvul.

E. Õ. L. kirjastustoimkond
(Tallinn, Gogoli puiestee 4, Lastek. üh. ruumes.)